

Dorovský, Ivan

Makedonská lidová slovesnost v Čechách

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. [1970]-1971, vol. 19-20, iss. D17-18, pp. [93]-118

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108268>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVAN DOROVSKÝ

MAKEDONSKÁ LIDOVÁ SLOVESNOST V ČECHÁCH

V prvních desetiletích 19. století začal se v jednotlivých slovanských zemích přikládat lidové slovesné tvorbě mimořádný význam. Postupně sílilo romantické nadšení, s nímž se přistupovalo k folklórním výtvorům. Vytvářela se ideologická báze pro národní hnutí, hledaly se prostředky, jak upoutat zájem Evropy, jak legitimovat před sebou samými i před světem svůj dávnověký původ, jak pomoci národně uvědomovacímu a národně sjednocovacímu procesu. Ostatně je historickou skutečností, že u Slovanů v minulosti, a hlavně v 19. století, probíhal jak proces diferenciacní, tak proces integrační, kdy se Slované pokládali za různé kmeny jednoho národa s jednotnou kulturou, ale s řadou přece jen odlišných „nářečí“.¹

Zájem o slovanskou lidovou slovesnost roste. Objevují se Karadžićovy sbírky srbských lidových písní, bohatá činnost Františka Ladislava Čelakovského, Venelinovo nadšení pro bulharský folklór apod.

Počátky opravdového zájmu o makedonskou (tehdy všeobecně pokládanou za bulharskou) lidovou slovesnost v Čechách můžeme klást do počátku šedesátých let minulého století. Tento zájem byl spojen s dílem dvou významných makedonských obrozenských představitelů — bratří Dimitra a Konstantina Miladinových. Už dříve však Vuk Stefanović Karadžić ve svém Dodatku uveřejnil 27 lidových písní z oblasti makedonské — z razložska, pokládaje je za bulharské, neboť tenkrát sám nevěděl, kde město Razlog leží.² Odtud pak převzal F. L. Čelakovský pět lidových písní a zařadil je

¹ Jaromír Bělič, *Havlíček a Slované*, Praha 1944, str. 5 n.

² Vuk St. Karadžić ve spisu *Dodatak k Sanktpetersburgskim Srazniteljnim Rječnicima sviju jezika i narječija, s osobitim ogledima Bulgarakog jezika* (Videň 1822) byl první, kdo uveřejnil lidové písně z oblastí makedonské. Přitom zde pod pojmem Makedonie chápeme to území, které existovalo v době Vukově, v tehdejších jeho zeměpisných a etnických hranicích. O vztahu V. St. Karadžiće k makedonské lidové písni viz mj. Ch. Polenaković, *Vuk St. Karadžić kako sobirač i izdavač na makedonskata narodna pesna*, časopis *Iđnina*, Skopje, II, 1950, též, *Stranici od makedonskata kniževnost*, Skopje 1952, též, *Vuk i Makedoncite*, Literaturnen zbor, Skopje, č. 1, str. 1–4, též, *Vuk Stef. Karadžić i makedonskata narodna pesna*, Razgledi, roč. VII, č. 3, Skopje 1964, str. 295–302.

jako „volharské“ do svých Slovanských lidových písní.³ Čelakovský byl první, kdo přeložil lidové písně z oblasti makedonské do češtiny a do cizího jazyka vůbec. První ukázkou, přejatou z Vukova Dodatku, uveřejnil v Čechoslavu už v roce 1821 pod názvem Jakou zamiloval.⁴

Teprve sborník *Bългарски народни песни*⁵ bratří Miladinových však vzbudil v Čechách opravdový a trvalý zájem o makedonskou i bulharskou lidovou slovesnost. Česká kulturní veřejnost byla informována prostřednictvím Lumíru o pobytu Konstantina Miladinova v Záhřebu a o přípravách k vydání sborníku.⁶

Hned po jeho vydání objevují se v časopisech, mezi nimi opět v Lumíru, informace o tom, že za pomoci biskupa Strossmayera „vyšla obšírná sbírka bulharských národních písní“.⁷ Sborník vzbudil jak u jižních Slovanů, tak v Čechách i v Rusku živý zájem. Jeho vydání se stalo prvořadou slovanskou literární událostí. Mezi subskribenty z různých slovanských i neslovanských měst je také osmnáct objednávek z Prahy. V seznamu předplatitelů najdeme jména Adolfa Patery, Vasilu D. Stojanova, J. Komárka aj. O bohatém materiálu, který sborník obsahuje, psalo se velmi pochvalně také v Rusku.⁸

První českou recenzi, a vlastně první recenzi sborníku vůbec, napsal do Lumíru pisecký rodák Moric Fialka,⁹ „horlivý Všeslovan“ a „zběhlý spisovatel“. Fialkova chválou a nadšením oplývající analýza vznikla přitom nikoliv v Čechách, nýbrž v italské Mantue, kde v té době Fialka sloužil jako plukovník rakouské armády. Fialkovo hodnocení sborníku však nebylo nekritické. Vytýká např. některé chyby v klasifikaci, kritizuje neúplnost připojeného slovníčku apod. Fialka zvláště ostře vystupoval proti Karadžičovu pravopisnému principu, neboť se mylně domníval, že některé písně jsou pro něj nesrozumitelné proto, jelikož jsou psány fonetickým pravopisem, a neuvědomoval si, že tu jde o zápis lidové písně.¹⁰ Přes tyto výtky označil však tehdy Fialka sborník za „skutečný poklad básnictví národního slovanského“, v němž se odráží „život vnější i vnitřní příbuzného nám

³ Fr. L. Čelakovský, *Slovanské národní písně II*, Praha 1825, str. 180–185, III, Praha 1827, str. 212–213. Viz též Zdeněk Urbán, cit. dílo, str. 21 n.

⁴ Čelakovský ji později zařadil s ostatními čtyřmi písněmi do svého výboru pod názvem Přímluva k děvčeti.

⁵ *Bългарски народни песни*, sobrani od bratja Miladinovci, Dimitrija i Konstantina, i izdani od Konstantina v Zegreb, 1861.

⁶ List vyzývá předplatitele, aby své objednávky zaslali přímo do Záhřebu a udával přesnou adresu. Viz Lumír, roč. XI, 1861, č. 4, ze dne 24. ledna, str. 89 v oddíle Slovanská hlídka.

⁷ Lumír, roč. XI, č. 38, 1861, str. 905.

⁸ V Izvestijach Imperatorskoj Akademii Nauk, po otdělení ruského jazyka i slovesnosti, tom X, 1861–1863, str. 413–414 se o sborníku bratří Miladinových psalo, že svou velikostí patří k největším sbírkám památek slovanské lidové poezie.

⁹ Moric Fialka, spisovatel český, narozen 30. října nebo 17. září 1809 v Písku, zemřel 13. června 1869 v Krakově. Mnoho údajů o jeho životě a všestranné činnosti najdeme v knize Ferdinanda Čenského Z dob našeho obrození. Sbírka přátelských dopisů, Praha 1875.

¹⁰ „Nadřel jsem si mozku, co zo znamená: oricka nahia – až opakovan to nazpamět a uslyšev vlastní slova svá dle zvuku jsem poznal, že to musí býti: Ohřidská nahia! – Dokud budeme psáti inkoustem a perem na papír, musí být pravopis a důslednost v něm; pravidla pak Vuka Stefanoviče Karadžiče, že se má psáti tak, jak se mluví, nabude platnosti, až se bude moci psáti rtoma a zubami, jazykem a hrdlem.“ Lumír, roč. XII 1862, str. 306.

kmenu bojujícího neústupně proti ukrutnosti osmanské.¹¹ Nadšené Fialkovo hodnocení sborníku makedonských a bulharských národních písní jako „národopisní poklad“, v němž je „látka pro mnoho knih“, hlavně slova o tom, jak lid pět set let úpí pod tureckou nadvládou, setkávalo se u čtenářů s nemalou odezvou.¹² Moric Fialka byl tedy jedním z těch, kdo otevřel dveře makedonské a bulharské písní do českého kulturního prostředí, kdo odhaloval české společnosti lidovou slovesnost „národu mučednického nám sbratřeného“ a kdo šířil víru, že turecký pŭlměsíc spěje ke svému zániku.¹³ Fialka, jako mnozí jiní slovanští obrozenectí činitelé, viděl v kulturním bohatství porobených a do té doby v Evropě málo známých Slovanů na Balkáně důkaz o jejich existenci, silný prostředek k uvědomění a povzduzení lidu a pokládal je za vzor pro uměleckou literární tvorbu.

Překládat makedonskou lidovou poezii, zapsanou věrně většinou ochridsko-stružským a kukušským nářečím, nebylo nijak snadné. Její vysoké umělecké hodnoty však pokoušely nejednoho českého kulturního pracovníka. A tak se brzy našli „básníři“, kteří postupně začali uvádět ukázky ze sborníku *Bŭlgarski narodni pesni* v českém periodickém tisku. Patřili k nim především Vasil D. Stojanov, Jan Gebauer, Ervin Spindler, Josef Nosek, (Vysocký), Josef Severa, později Josef Holeček, František Doucha, Emanuel Fait.

Bulhar Vasil D. Stojanov, žijící dlouhá léta v Praze, ocenil ve svých statích o bulharské literatuře a lidové slovesnosti význam díla bratří Miladinových a správně v nich viděl „nadšené nositele slovanského vědomí v Makedonii“.¹⁴ Stojanov je sám autorem několika překladů lidových písní ze sborníku Miladinových.¹⁵ Ve svém přehledu *Slovo o literárních pracích oněch spisovatelů bulharských zvlášť, kteří přispěli a přispívají k zvelebení a ušlechtnění naší národní řeči bulharské*¹⁶ Stojanov řadí Dimitra a Konstantina Miladinovy k předním skutečným duchovním tvůrcům, „kteří se zasloužili o vzkříšení národnosti v Makedonii“, i když Makedonii chápe ještě v šafaříkovském duchu jako součást Bulharska. O sborníku *Bŭlgarski narodni pesni* Stojanov psal: „Tyto vzácné plody národního ducha bulharského sebrány jsou téměř všechny na jihozápadní půdě bulharské, tj. v Makedonii a čerpány z přebohatého duševního zdroje tamějšího lidu, odkud také sv. Kyril a Methoděj, apoštolové naší pocházejí...“¹⁷ Stojanov ve svém přehledu podrobně pojednal o literárním i překladatelském díle Dimitra a Konstantina Miladinových i o důvodech jejich zatčení a umučení. Před-

¹¹ Tamtéž.

¹² „Hle, jaký to poklad národopisní! Tam jest látka na mnoho knih, tam jsou předměty idyllického poklidu a blaha, tam zas čtenáře nad mučirnou ďábelskou, jakouž tento národ od půl tisíciletí snáší.“ Tamtéž.

¹³ „Již tomu zápasu kyne vítězství, již mrzká poroba nepotrvá dlouho; tak nebo tak, násilím aneb oučinkem vzdělanosti klesne pŭlměsíc, neboť jenom tichým a pilným národům slíbil spasitel náš, že jejich bude země.“ Tamtéž.

¹⁴ Psal o nich např. ve stati *Literatura bulharská*, Národní listy, Kritická příloha, č. 1, 1864; téhož roku v přehledu *Bulhaři, lid a jeho písně*, Zlatá Praha, 1864, str. 156–157, charakterizuje bulharskou, tedy i makedonskou lidovou píseň na základě sborníku bratří Miladinových a zdůrazňuje její význam.

¹⁵ Boris Joco v, *Bratja Miladinovi v Čechija*, Godišnik na Sofijskija universitet, kn. XXX 17, Sofie 1934, str. 16–22.

¹⁶ Časopis muzea Království českého, 1866, str. 272–283.

¹⁷ Tamtéž, str. 275.

stavil je českému čtenáři jako buřiče, kteří svými písněmi poukázali na hlavní nepřátele — na Turky a řecké fanarioty. V této době to bylo významné konstatování a důstojné uvedení Miladinových do českého kulturně politického prostředí.

Dodnes jsou opomíjeny Stojanovy názory, obsažené v přehledu bulharské literatury, na vytvoření jednotného jazyka z obou hlavních nářečí — makedonského a východobulharského, oč usiloval kromě jiných např. také R. Zinzifov. Stojanov byl jedním z mála vzdělaných Bulharů té doby, kteří viděli odlišnost těchto dvou hlavních nářečí, z nichž se později vytvořily dva spisovné jazyky. „... rozdíl mezi východním a západním nářečím“ — psal Vasil Stojanov — „jest asi tak veliký, jako mezi nářečím Čechoslovanů v Čechách a na Moravě a nářečím Čechoslovanů (tj. Slováků — I. D.) na Slovensku. Bulharské nářečí západní (tj. makedonské — I. D.) jest totiž plnější, zvučnější, nežli východní (jako slovenština naproti češtině), ...“¹⁸

Makedonská lidová slovesná tvorba byla v šedesátých letech 19. století v Čechách známa také z časopiseckých překladů Stojanových, Špindlerových, Noskových a hlavně z rozsáhlého Gebauerova výboru, který vycházel na pokračování v Hálkově Lumíru.¹⁹ Českými překlady ze sborníku Miladinových se zabývají práce B. J o c o v a,²⁰ J. P á t y²¹ a K. M á r y.²²

Významného českého filologa Jana Gebaueru přivedla k překladům ze sborníku bratří Miladinových jejich „velká cena básnická“, která byla, jak správně poznamenal v předmluvě ke svým „Ukázkám“, „u nás dosud nepoznaná...“, „neboť původně z nich Gebauer studoval jazyk, který byl základem staroslověnštiny. Impozantní výbor šedesáti Gebauerových překladů (celkem 3534 veršů) makedonských lidových písní vycházel na Hálkovo doporučení v Lumíru. Překladatel zachoval takové rozdělení a pořadí, jaké bylo ve sborníku Miladinových. Chtěje se přizpůsobit a uspokojit vkus čtenářů, vybral Gebauer především epické písně junácké.“²³

Gebauer, který dobře zvládl bulharštinu, narazil při překládání písní na řadu potíží právě proto, že převážná většina z nich (ve sborníku je ze 660 písní pouze 100 bulharských) pochází z různých krajů Makedonie, a proto ani rodilí Bulhaři, kteří Gebauerovi radili (např. vzpomínaný V. D. Stojanov), nemohli mu v tom dostatečně pomoci.

Gebauerovy překlady tím, že vyšly časopisecky, mohly seznámit s makedonskou (i bulharskou) lidovou slovesností více čtenářů, než kdyby bývaly tenkrát vyšly knižně. Gebauerovou zásluhou se Dimitr a Konstantin Miladinovi dostali také do Riegrova Slovníku naučného jako „slavní buditelé národního života“.

Sborník *Bǎlgarski narodni pesni* bratří Miladinových si získával v Čechách stále větší okruh čtenářů a odborníků. Počátkem sedmdesátých let

¹⁸ Tamtéž, str. 282.

¹⁹ Lumír, roč. XIII, 1863, str. 85 n. Viz též B. J o c o v, cit. dílo, str. 23–30.

²⁰ Viz poznámku 15.

²¹ Josef P á t a, *Českite prevodi na Bǎlgarskite narodni pesni iz sbornika na bratja Miladinovi ot Jan Gebauer*, Spisanie na BAN, kn. LXX, Sofie 1945, str. 95–109.

²² Karel M á r a, *Gebauerovy „Ukázky z národního básnictví bulharského“*, Acta Universitatis Carolinae, Philologica 2, 1960, Slavica Pregensis II, str. 111–127.

²³ Gebauerovy „Ukázky z národního básnictví bulharského“ vycházely v 13. ročníku Lumíru, počínaje číslem 4 ze dne 22. ledna 1863. Viz ještě K. M á r a, cit. dílo, str. 115–116, kde uvádí také počet veršů překladu.

minulého století podává Jan Dunovský základní charakteristiku makedonské (jako bulharské) lidové písně na základě uvedeného sborníku a uvádí četné ukázky.²⁴ Z pojednání je zřejmé, že Dunovskému byly známy Rakovského teorie o indickém původu Slovanů a o příbuznosti indické a slovanské lidové slovesnosti. Dunovský pojal své pojednání komparatisticky. Poukázal jednak na shody a rozdíly mezi srbskými bohatýrskými zpěvy, které byly v Čechách přece jen známější, a mezi podobnými písněmi makedonskými a bulharskými. Povšiml si hlavně rozdílu mezi srbským a makedonským cyklem o králeviči Markovi. Dunovský svůj rozbor nezřídka doplnil podobnými nebo odlišnými příklady z lidové poezie české, slovenské, ruské, srbské, ukrajinské i lužické. Českou paralelu k hrdinským zpěvům jižních Slovanů nalézá autor v písních Rukopisu královédvorského.

Dunovský v podstatě přijal obsahové rozdělení písní, jaké je ve sbírce Miladinových, jen některé písně „žaljovné“ a žertovné zařadil k písním milostným. Jako zastánce Rakovského teorie hledal zvláště v náboženských písních kořeny slovanské mytologie. Hodnotí je proto jako jedny z nejkrásnějších. Mnoho místa ve své charakteristice věnoval junáckým a hajduckým lidovým písním. Hajduky charakterizoval jako muže, „jímž svoboda je nade vše. Nemohouce cestou obyčejnou dodělati se práva, ozbrojí se a Balkán učiní svým domovem. Činí výpady na Turky, osnují malá povstání — a starají se o živobyť. Jenom člověk poměrů neznalých mohl by je nazvati loupežníky.“²⁵

Nápadná v pojednání Dunovského je dokonalá charakteristika makedonské (a bulharské) ženy, jak je podána v písních. Její povaha je do nejmenších podrobností vymodelována kolektivním umem lidu. „Ať jest matkou, ženou, snachou, sestrou nebo milenkou“ — píše Dunovský — „hoří touhou po svobodě, miluje muže, jemuž v očích oheň a v rukou síla; je-li matkou, jest synovi rádkyní, je-li sestrou, jest bratru podporou, je-li ženou, jest strážným andělem domu . . . Bojovný duch ani v ní se nezapře.“²⁶

Tyto vlastnosti jihoslovanské ženy byly Dunovskému zřejmě podnětem k tomu, aby o ženě ve slovanské lidové písni pojednal o rok později v samostatné stati, kterou nejprve četl v Umělecké besedě.²⁷ Později doplněnou o příklady z lidové poezie všech slovanských národů vydal ji v samostatné publikaci.²⁸

Dunovského charakteristika makedonských lidových písní, hlavně církevních, junáckých, hajduckých, ovčáckých, žalostných, veselých a svatebních (lazarským a žneckým písním nevěnoval pozornost), byla dalším významným krokem a podnětem k hlubšímu poznání makedonské lidové slovesnosti a k jejímu pronikání do českého kulturního prostředí.

V sedmdesátých letech minulého století zasloužil se o popularizaci makedonské lidové slovesnosti v Čechách Josef Holeček. Holeček, jak známo, vydal v letech 1874 a 1875 svou první samostatnou knihu ve dvou

²⁴ Jan Dunovský, *O národní písni Bulharův*, Květy, roč. VII, 1872, str. 99–102, 107–110, 115–118 a 123–126.

²⁵ Tamtéž, str. 110.

²⁶ Tamtéž, str. 118.

²⁷ Albert Pražák, *Příspěvek k literárním stykům československým v posledních 50 letech*, Slovanský přehled, roč. XV, čís. 1–2, 1913, str. 72–79 a 124–127.

²⁸ Jan Dunovský, *Žena v písni lidu slovanského*, Praha 1883.

svazcích — *Junácké písně národa bulharského a Junácké písně národa bulharského s připojením písní milostných*.²⁹ Podle Julia Dolanského stává se tak Holeček jedním z prvních průkopníků česko-bulharského přátelství.³⁰ K tomu bych jen dodal, že toto Holečkovovo průkopnictví je dnes významné také pro česko-makedonské styky.

Většina písní, které Holeček vybral k překladům, je ze sbírky bratří Miladinových. Jenom některé pocházejí ze sbírky Čolakova, Bezonova, Verkoviće a z různých časopisů. Už na podzim roku 1873 měl Holeček své překlady hotovy. V říjnu následujícího roku, v Umělecké besedě, v Hálkově přítomnosti, četl překlad své oblíbené skladby Sedm junáků a Arab a jiné písně. Sám vzpomíná, že ... „dojem jaré, jasné a vášnivé poezie jihoslovanské byl silnější, než dojem chmurné a teskné poezie finské“.³¹ Holeček jako devatenáctiletý mladík uveřejnil už v roce 1872 ve Světozoru 13 překladů, z nichž 10 je ze sbírky D. a K. Miladinových.³²

Na Josefa Holečka, který překlady makedonských lidových písní debutoval, zanechaly tyto písně výrazné stopy. Proto o nich ve svých memoárech vzpomíná s takovou láskou a uznáním: „Já jsem ty makedonské písně vášnivě miloval a věřil, že se jim v Poesii světové dostane místa právě tak, jako srbským národním v překladu Kapperově a litevským v překladu Geitlerově. Poesie jejich je totožná s poesii písní srbských; pravé písně bulharské se zdaleka nerovnajjí makedonským. I soudil jsem, když se zalíbily překlady Kapperovy, že moje nemohou zůstat bez povšimnutí.“³³

Když Holeček překládal makedonskou i srbskou a později finskou poesii, měl na mysli především poznávání malých národů, které vždy bojovaly o svou národní existenci. Takovým národem byl také český národ.

Píše-li B. J o c o v, že si Holeček vybíral junácké a milostné písně proto, že pro něho právě v nich „je vyjádřen nejlépe bulharský pěvec“,³⁴ pak je třeba toto tvrzení poopravit v tom smyslu, že v nich je především výraz makedonského lidového pěvce. Holeček dovedl dobře najít společné znaky nejen bulharských a makedonských, ale vůbec jihoslovanských písní. Zároveň však viděl i jejich specifické zvláštnosti. Ostatně sám J o c o v na jiném místě mimoděk vytýká Stojanovovým překladům, že v rytmu „výraz ztratil ze svého makedonského charakteru“.³⁵

O mnoho let později, když bylo Holečkovi už sedmdesát, vzpomínal na písně ze sbírky Miladinových a vyznával se ze svých sympatií k jihoslovanské lidové poezii vůbec. „Mne zvláště na jih vábila poetická vůně Bal-

²⁹ První díl obsahoval 39 písní, druhý díl 112 písní, z toho 89 milostných.

³⁰ Julius Dolanský, *Josef Holeček a Slovanstvo*, Slovanský přehled, roč. 39, č. 3, 1953, str. 89–92.

³¹ Josef Holeček, *Pero III*, Praha 1923, str. 285–286, 303.

³² Ve Světozoru, roč. VI, čís. 27 a 28, 1872, pod názvem Bulharské písně národní, str. 314–315 a 327 vyšlo 10 Holečkových překladů písní ze sbírky bratří Miladinových.

³³ Josef Holeček, *Pero II*, Praha 1923, str. 33–34. Z 39 písní, zařazených do I. svazku Holečkových překladů, je 27 lidových písní ze sborníku bratří Miladinových a ze 112 písní ve II. svazku je 73 písní opět ze sbírky Miladinových. Holeček přeložil ze sborníku Miladinových celkem 100 makedonských lidových písní.

³⁴ Boris J o c o v, cit. dílo, str. 42.

³⁵ Boris J o c o v, cit. dílo, str. 21.

kánu a cítil jsem se šťasten, že se octnu na blízko jejich zdrojů.“³⁶ Je méně známo, že Holeček ve svých pamětech srovnává makedonské povstání s hercegovským a že pro něho je makedonský lid „nadáný duševně a zdatný tělesně“, který „hoří touhou se osvobodit“ a za svobodu „po deset roků bez přestávky . . . krev svou prolévá“.³⁷ Makedonská (a jihoslovanská vůbec) lidová píseň provázela Holečka po celý život.³⁸

Zájem o jižní Slovany, o makedonskou (i bulharskou) lidovou slovesnost v sedmdesátých až osmdesátých letech minulého století je spojen také s neklidnou politickou atmosférou na Balkáně, s neklidem v Makedonii, s událostmi v Bulharsku i se vztahy srbsko-bulharskými. Spory o Makedonii mezi Srbskem a Bulharskem se sice vedly už před srbsko-bulharskou válkou, zvláště intenzivní však byly koncem roku 1884 a začátkem následujícího roku. Výsledkem takového zájmu byla i rozsáhlá studie B. P o p e l k y *Jest Macedonije srbská či bulharská?*,^{39a} o níž podrobně pojednáváme na jiném místě.

Lingvista Martin Hattala zprostředkoval básníku Františku D o u c h o v i i, překladateli ze západních literatur, sbírku Miladinových, z níž Doucha koncem sedmdesátých let uveřejnil překlady dvou lidových písní — Vévoda Stojan a patriarcha (Miladinovi, čís. 81, Stojan i Patrik) a Ivo Klíčník a Asan-aga (Miladinovi, čís. 188, Ivo Ključardžija i Asan-aga).³⁹

³⁶ Josef H o l e č e k, cit. dílo, str. 83—84.

³⁷ Tamtéž, str. 294—298.

³⁸ Ve svých románových memoárech Holeček např. vzpomíná na to, jak ho dívka v jeho rodišti ve Vodňanech pokoušela svou krásou a jak si přítom vzpomněl na makedonskou píseň. „V makedonské národní písni se dívka posmívá podobnému nezapovi:

*Bílé jehně přišlo k vlku:
Šerý vlku, požer si mě!*

Jde tu zřejmě o vlastní Holečkovu obměnu makedonské lidové písně. B. Jocov se o ní ve své citované studii rovněž zmiňuje, neotiskuje však přesné údaje o originálu. Chybně uvádí pouze její makedonský název jako *Sreti vŕlkat rudo jagne i ne znaŕt da go jađit* (správně: . . . *ne umeit* . . .). Ovšem tu nejde o název písně, jak tvrdí Jocov, nýbrž o jeden verš, vytržený z písně *Jana idet od banata* (ve sbírce Miladinových pod čís. 426), v níž jsou i tyto verše:

*Streŕi volkat rudo jagne,
Ne umeit da go đavit;
Streŕi sokol erebica,
Pa ne znaŕt da ja jađit,*

kteřé Holeček (*Junácké písně národa bulharského s pŕtpojenŕm písnŕ milostnŕch*, Praha 1875, str. 131) přeložil takto:

*Vlk jehňátko potkal rudé,
neuměl je udávit,
potkal sokol koroptvičku,
neuměl ji uchwátiti!*

Ani ve variantě této písně *Jana idet od banjata* (ve sborníku Miladinových pod číslem 417) nezní verše tak, jak je uvádí Jocov, kteřý kromě toho je vědomě pobulharštuje. Verše z uvedené varianty jsou tyto:

*Najde volkat rudo jagne,
Ne umeit da go jađit;
Najde luđo malko mome,
Ne umeit da go ljubit.*

^{39a} Slovanský sborník, roč. 6, 1887, str. 10—15, 82—87, 111—114, 158—163, 203—208.

³⁹ František D o u c h a, *Ze zpěvů bulharských*, Osvěta, roč. 9, díl II, 1879, str. 663 až 666.

Vydání prvního svazku makedonských lidových písní, jež sebral a vydal roku 1860 v Bělehradě Stefan Verkvič, nevzbudilo příliš velkou pozornost vědeckého světa slovanského.⁴⁰ Teprve jeho *Veda Slovena* vzrušila českou, ruskou i evropskou slavistickou vědu.⁴¹ Ostatně, bylo to ještě v době, kdy se v Čechách vedly spory o pravosti RKZ, „kdy se konstituování české národní společnosti završilo a kdy tu již byl vlastní politický život a jeho konkrétní problematika“.⁴² Jak kdysi poznamenal Ivan Šišmanov, téměř každý kulturní národ měl své Verkoviče a Milojeviče.⁴³

Literární mystifikace *Veda Slovena*, výsledek Verkovičovy a Gologanovy spolupráce, je plodem extrémního romantického nadšení. Zrodila se v době, kdy se hledaly kořeny existence, doklady „dávnověké“ kultury, kdy se pro důkazy sahalo hluboko do minulosti. Je to spojeno s glorifikací historické minulosti, kterou nacházíme někdy také v tradici lidového eposu, do něhož lid vložil — jak poznamenal bulharský literární historik Bojan Penev — všechny touhy ve vytváření fantastických postav a hrdinů; takoví hrdinové ve skutečném životě chyběli, proto se cítila potřeba takové postavy mít.^{43a}

Vedu Slovenu lze zařadit mezi mystifikaci historickou a vznikem hajducké písně.⁴⁴ Vznikla právě v době, kdy se v lidové písni nebo pohádce hledala historická nebo mytologická reminiscence. Tato mytologická škola, založená bratry Grimmy, nevedla k úplné pravdě. Kromě toho byla jejich metoda diskreditována různými diletanty. V jihoslovanských zemích patřili k nejvýznamnějším Grimmovým žákům především Georgi Sava Rakovski, Stefan Verkovič a Milivoj Milojevič.⁴⁵

Literární mystifikace však nejsou jen slovanskou zvláštností, jak tvrdí Luis Leger, i když vrcholu dosáhly právě v případě Václava Hanky a Stefana Verkoviče.⁴⁶ Takové lidi, kteří byli vedeni podobnými idejemi, nemůžeme odsuzovat a zatracovat. Ve své době vykonali mnoho užitečného tím, že upozornili svět na existenci těch či oněch malých národů, o nichž se

⁴⁰ V Izvestijach Imperatorskoj Akademii Nauk, po oddělení ruského jazyka i slovesnosti, tom IX, 1860–1861, str. 174–175 vyšla recenze na Verkovičovy *Narodne pesme makedonski Bugara*. Jejím autorem je nejpravděpodobněji Izmail Sreznjevskij. V recenzi se píše, že Verkovičova sbírka je krokem vpřed v seznamování světa se slovanským kmenem v Bulharsku a v Makedonii.

⁴¹ Stefan I. Verkovič, *Veda slovena*. Bálgarski narodni pesni od predistorično i predchristijansko doba. Otkril v Trakija i Makedonija i izdal Stefan I. Verkovič. Kniga I, Beograd 1874.

⁴² Mojmír Otruba, *RKZ v naši kultuře a společnosti*, Český jazyk a literatura, roč. 20, č. 2, 1969–1970, str. 49–55.

⁴³ Ivan D. Šišmanov, *Značienieto i zadačite na našata etnografija*, Izbrani sáčinenija, II, Sofie, str. 7–61.

^{43a} Bojan Penev, *Istorija na novata bálgarska literatura I*, Sofie 1930.

⁴⁴ Gane Todorovski, *Za i protiv Veda Slovena*, Godišen zbornik na Filozofskiot fakultet Skopje, 1967, str. 1–76.

⁴⁵ Ivan Šišmanov, cit. dílo, str. 12–13 n.

⁴⁶ V 15. století se např. v Holandsku věřilo, že Adam a Eva v ráji mluvili holandsky a nikoli hebrejsky, ve Skandinávii se zase mělo za to, že Adam a Eva mluvili norský. A. Micklewicz z katedry Kolege de France r. 1844 tvrdil, že Slované jsou nejstarší obyvatelé Evropy, že Římané, Frygové a Asyřané byli Slované. Charvátští obrozenci se domnívali, že Ilyrové jsou Slované. Verkovič, vychován v duchu ilyrismu, pokoušel se dokázat, že staří Thrákové a Makedonci jsou Slované.

dříve buď vůbec nebo velmi málo vědělo.⁴⁷ Verkovičova Veda Slovanů nebyla nic jiného.

Verkovičova cesta do Makedonie a jeho dlouholetý pobyt zde však měly jasný politický cíl, — „aby Slované makedonští při řešení východní otázky se přihlásili k Slovanům a nikoliv k Řekům“.⁴⁸ Z korespondence vidíme, jaké bohaté styky měl Verkovič s makedonskými kulturními činiteli z poloviny 19. století.⁴⁹

Stefan Verkovič, okouzlený fantastickou myšlenkou o indickém původu Slovanů, pouští se cílevědomě do dokazování své hypotézy, že praotcové Slovanů na Balkáně byli Thrákové, Ilyrové, Makedoni, Peonci apod. Domníval se, že právě v Makedonii, v útesech mezi Pirinem (Perunova hora! — vzpomeňme na P. J. Šafaříka!) a Rodopami najde argumenty pro svou domněnku. Odkud se však tato hypotéza u Verkoviče vzala? Kde pro ni hledal vzory? Kdo mu v tom napomáhal? Mnozí slavisté, mezi nimi i nejzasvěcenější badatel v otázce Vedy Slovanů Ivan Šišmanov,⁵⁰ uvádějí na prvním místě bulharského obrozence a revolucionáře G. S. Rakovského. Šišmanov ve dvou svých pracích jasně ukazuje na Rakovského: „Er tj. Verkovič — I. D.) hatte nach seiner Art theoretische Studien getrieben, wie man aus seiner hinterlassen Bibliothek sehen kann, die übrigens nichts von einer directen Einwirkung unseres Rakovski auf ihn verräth. Verkovič war eine songeniale Natur und konnte deshalb ganz wohl selbständig die verschroberenen Ideae verfallen, die man sonst dem Rakovski zuschreibt, das nämlich die Alten Thrako-Ilyren Slaven waren und füglich auch Orpheus und Alexander der Grosse Slaven gewesen sein müssen und dgl. mehr.“⁵¹ Nebo na jiném místě: „Dies schließt jedoch nicht die Möglichkeit aus, das Vedkovič mit Rakovski's Fantasien gut bekannt war. Er muß jedenfalls dies oder jenes seiner Werke besessen haben, wie aus gewissen Briefen Gologanov's erhellte. So bittet dieser im März 1871: „Schickeln Sie mir wieder eine Zeitung und jenes Buch von Rakovski.“ Er wiederholt vergeblich die Bitte noch den 10. Mai, 18. und 27. Oktober desselben Jahres und den 30. Januar 1872. Den 28. Febr. d. j. berichtet er endlich, das gewünschte Buch erhalten zu haben.“⁵²

Někteří badatelé v poslední době ukazují na vliv makedonského obrozence Chadži Konstantinova — Džinota.⁵³ Faktem však je, že se Verkovič seznámil s Džinotem až v roce 1853. Už v roce 1844 ovšem byl Verkovič v Makedonii jako agent Ilji Garašanina, byl nadšeným zastáncem ilyrské teorie o etnogenezi jižních Slovanů, které se k Charvátům šířily z Čech, stál pod přímým vlivem ideologie ilyrismu Ljudevita Gaje. Znal utopické teorie o etnogenezi jižních Slovanů, které se k Charvátům šířily z Čech,

⁴⁷ Gane Todorovski, cit. dílo, str. 395.

⁴⁸ Cveta Organdžieva, *Novi material za Stefan Verkovič*, Godišen zbornik na filozofskiot fakultet Skopje, roč. 9, 1956, str. 1—13.

⁴⁹ Michail Arnaučov, *Verkovič i „Veda Slovena“*, BAN, Sofie 1968.

⁵⁰ Mj. viz jeho *Frenskata nauka i Veda Slovena*, s osoben ogled kām kritikata na Lui Leže, *Sbornik v čest i pamet na Lui Leže*, Sofie 1925, str. 33—72, O dalších jeho pracích viz dále.

⁵¹ Ivan D. Šišmanov, *Glück und Ende einer berühmten litterarischen Mystification Veda Slovena*, Archiv für slav. Philologie, XXV, 1903, str. 580—611.

⁵² Tamtéž, str. 606.

⁵³ Cveta Organdžieva, cit. dílo, str. 1—13.

Slovenska a Německa. V Charvátsku měl Verković možnost přímo se obeznámit se základními koncepcemi Herderovými a Šafaříkovými.^{53a} Je rovněž známo, že Herderovy názory, vyslovené v jeho díle *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* silně imponovaly Slovanům rakouské monarchie. Především jimi byl nadšen Pavel Šafařík, který tvrdil, že Slované ve Staré Ilyrii a Moesii jsou starousedlíci Thrácko-ilyrského poloostrova, tedy Balkánu. Šafařík ve svém spisku *Über die Abkunft der Slaven* (1828) mluvil o starobylosti Slovanů. Ne zcela neprávem můžeme proto hledat kořeny Verkovićových thrácko-ilyrských názorů mimo jiné také u P. J. Šafaříka. Uvedená Šafaříkova práce totiž měla v Charvátsku velký ohlas. Bogdanović poznamenává, že „Šafarik je prvi panslavenski naučnjak, u koga su svi upirali oči kao u najmjerodavnijeg učitelja, što više, djela su njegova stekla i glas apologije Slavenstva pred zapadnim narodima, koji nije su za nih ništa znali, što više, prezirali ih...“⁵⁴

P. J. Šafaříka můžeme pokládat za Verkovićova učitele v otázce o původu jižních Slovanů také proto, že Verković odhaluje Balkán, přesněji Makedonii, až překvapivě přesně podle klíče P. J. Šafaříka.

Odpor rakouských Slovanů proti pangermanismu a otomanských Slovanů proti panhellenismu zrodil nový mýtus o supremaci Slovanů. Proto je třeba Verkovićovu mystifikaci chápat jako důsledek širšího procesu tzv. národní strategie a taktiky v období postupného kolektivního uvědomování. Také fakt, že tzv. makedonští obrozenci (R. Žinzifov, Jordan Ch. Konstantinov-Džinot, G. Pulevski, I. Mažovski, Jovan Gologanov aj.) se snažili Řekům dokazovat, že Filip, Alexandr a jiné osobnosti z řeckých nebo staromakedonských dějin jsou Slované, byl součástí takového obranného procesu. Řekové, řečtí fanarioté, totiž zničili mnoho z toho, co se zachovalo z písemné tradice jižních Slovanů. O tom podal svědectví mj. také Viktor Grigorovič, R. Žinzifov, D. Miladinov aj.⁵⁵

Bulharský literární historik B. Penev pokládal Verkovićovu—Gologanovu Vedu Slovanů za napodobení Hankových Rukopisů.⁵⁶ Toto tvrzení je sice nepřesné, faktem však je, že všechny mystifikace, které vznikly v minulém století, mají mnoho společných rysů. Verkovićovo—Gologanovovo dílo Veda Slovanů svou atraktivností tematiky a počtem souhlasných a nesouhlasných soudů lze srovnávat jak s Macphersonovým Ossianem, tak s domněle staročeskými písněmi.

Uvedli jsme již, že vydání prvního dílu Vedy Slovanů v roce 1874 se setkalo s velkým ohlasem. Byly hlasy pro i proti. K těm, kdož hájili její pravost, patřili kromě Emilé Burnoufa, Alberta Dumonta, Augusta Dozona, Vsevoloda Millera a Alexandra Chodžka také Janko Šafařík a Leopold Geitler. Kriticky se k Vede Slovanů vyslovili především Luis Legér, V. Jagić, A. Pypin, V. Lamanskij, M. Drinov, I. Šišmanov, Christo a Anton Stoilovovi, Josef a Konstantin Jirečkovi.

^{53a} Gane Todorovski, *Za i protiv Veda Slovena*, str. 402.

⁵⁴ David Bogdanović, *Pregled književnosti hrvatske i srpske*, knj. II, dio I Záhřeb 1916, str. 20.

⁵⁵ Viktor Ivanovič Grigorovič, *Očerk putešestvija po Evropejskoj Turcii*, Kazan 1884, str. 216 a jinde.

⁵⁶ Bojan Penev, *Istorija na novata bálgarska literatura III*, str. 185.

Živý zájem francouzské vědy o Vedu Slovanů byl bezesporu spjat mimo jiné také s francouzským politickým vlivem v Orientě a na Balkáně v té době. Jejím prostřednictvím se vědecký svět začal zajímat o Bulharsko i Makedonii a o jejich minulost. Ivan Šišmanov nazval Vedu Slovanů „první bulharskou knihou, která měla mezinárodní význam“. ⁵⁷ Také díky Vedě Slovanů začíná se v Evropě mluvit nejen o Bulharsku, ale též o Makedonii.

S francouzskými vědci byl spojen a jejich názory sdílel (nebo oni sdíleli jeho názory, např. A. Dozon) dr. Janko Šafařík, ředitel Srbského národního muzea v Bělehradě. ⁵⁸ Janko Šafařík udržoval s Verkovičem velmi čilé styky. Na jeho návrh byl už roku 1846 vyslán Verkovič do Makedonie, aby tam sbíral historické doklady a archeologické památky. ⁵⁹

Svou vděčnost Šafaříkovi vyjádřil Verkovič v prvním dile Vedy Slovanů. Jemu poslal opisy písní s prosbou o pomoc. Janko Šafařík byl mystifikován, stejně jako Verkovič, výtvary Jovana Gologanova. V krátké předmluvě k francouzskému překladu z I. svazku Vedy Slovanů, stejně jako v korespondenci, zvláště z roku 1868, je vyjádřena Šafaříkova nadšená chvála na „objevy“ v Makedonii a Thrákii. „Můžete s dobrým svědomím říci, že jste byl užitečný svému rodu a lidstvu . . .“ — píše Šafařík Verkovičovi v dopise ze dne 30. ledna 1868. ⁶⁰ V uvedeném dopise J. Šafařík lituje, že se toho nedožil jeho „veliký strýc“ Pavel Josef Šafařík, který by dovedl ocenit pravou hodnotu a důležitost „drahocených památek“. Janko Šafařík byl jedním z těch Čechů, kteří Verkoviče duševně i materiálně podporovali.

Abyste se mohl lépe orientovat v nalezených rukopisech, žádá Verkovič Janka Šafaříka, aby mu nějakým způsobem obstaral vydané staroslověnské památky a díla jeho strýce Pavla Josefa Šafaříka. Verkovič přitom posílá pozdrav „milým bratrům Čechům“, v jiném dopise konkrétně pozdravuje „p. Friče a všechny ostatní bratry slovanské“. ⁶¹ V makedonském městě Serresu studoval Verkovič díla Hankova, Bodjanského i Šafaříkův spisek o hlaholici, kterému však „slabě rozuměl“, protože byl psán německy. ⁶²

V dopisech Janka Šafaříka Štefanu Verkovičovi se jako červená nit táhne jeho obdiv ke všemu, co Verkovič pro Slovanstvo koná, zvláště se obdivuje jeho lidovým písním, „kterými si založíte u Slovanstva nesmrtelné jméno“. ⁶³ Janko Šafařík doporučoval Verkovičovi, aby si vedl deník o všem, co v Makedonii viděl. Pro Vuka Karadžiće měl zase prozkoumat, jakým jazykem, zda srbským nebo bolharským, se mluví v Debru a okolí. Karadžić

⁵⁷ Ivan D. Šišmanov, *Frenskata nauka i Veda Slovena*, str. 33–108.

⁵⁸ Janko Šafařík (1812–1876) byl synovcem P. J. Šafaříka. R. 1843 přešel z Nového Sadu, kde studoval, do Srbska. V roce 1857 studoval v Benátkách archivy a listiny týkající se jižních Slovanů, zvláště Srbů, které pak uveřejnil. Kromě toho uveřejnil *Život sv. Metoděje*, prvního arcibiskupa moravského (1863) aj. Byl zakladatelem bělehradského národního muzea a knihovny.

⁵⁹ Viz o nich více in: Vladimir Lamanckij, *Iz zapisok o slavjanskich zemljach*. Serija „južnoslavjanskija provincii Avstrii. Statja vtoraja“. Otečestvennyje zapiski, tom CLIV, 1864, str. 367 a 702.

⁶⁰ Michail Arnaufov, cit. dílo, str. 271.

⁶¹ Tamtéž, str. 256 a 259.

⁶² Tamtéž, str. 257.

⁶³ Tamtéž, str. 261.

ho o to prosil prostřednictvím Janka Šafaříka. Šafařík dobře věděl, že Bulharsko (čímž minil především Makedonii, neboť tam byl Verkovič usazen a tam pracoval dlouhá léta) je terra incognita; proto žádal Verkovič, aby mu posílal všechna slavica a serbica, která v této oblasti nalezne. Naléhal na Verkoviče, aby pořídil⁶⁴ geograficko-etnografický, statistický a archeologický popis Makedonie⁶⁵ a „makedonských Bulharů“. Vymáhal jej od Verkoviče, tak jako lidové písně, v několika dopisech z roku 1862. Janko Šafařík měl totiž v úmyslu zařadit uvedený popis jako předmluvu k II. dílu lidových písní. Nakonec však od Verkoviče obdržel po několika letech pouze poznámky k etnograficko-statistickému popisu Makedonie.

Janko Šafařík se staral také o mladé Makedonce, které Verkovič doporučil ke studiu v Bělehradě. Zvláště dobře se znal a přátelil s Dimitrem Makedonským a s jistým Steriem, který u Šafaříka bydlil celých šest let. Měl se vrátit do Makedonie jako učitel. Později Janko Šafařík posílá k podobným účelům do Makedonie také Dimitra Makedonského.

Fakt je, že Verkovičova činnost v Makedonii vzbudila živý zájem slovanské vědy o Makedonii. Očekávalo se od něho, že přinese světu dosud neodhalené poznatky o této slovanské oblasti.⁶⁶ „Velmi mne prosili učení lidé,“ — psal Janko Šafařík Verkovičovi v dopise ze 3. července 1867 — „abych Vás poprosil, abyste se vynasnažil popsat oblasti nebo oblast na řece Bregalnici, Malešovsko Zletovo, všechny místní názvy, řeky, pobřeží, vesnice, kostely, kláštery tam shromáždit, a také lidové povídky (legendy), neboť je to klasická oblast, kde byl sv. Metoděj císařským přidělen-cem . . .“⁶⁷

Janko Šafařík naléhal na Verkoviče zvláště v otázce shromažďování a vydání makedonských lidových písní. „Vaše bulharské junácké a tak důležité písně musejí vyjít co nejdříve, podívejte se, nehrejte si a pošlete mi je quia si procella semel puerit facile poterit esse sero! Myslím, že stačí, aby do francouzštiny byly přeloženy jen ty (písně), které mají velký historicko-archeologický nebo mytologický význam, nikoli všechny . . .“⁶⁸

Etnograficko-geografickému popisu Makedonie přikládal Janko Šafařík velký význam. Správně se domníval, že může odhalit slovanskému i ostatnímu světu Makedonii. Proto po tolik let upomínal Verkoviče a upozorňoval ho, že kdyby jeho popis vyšel, stal by se z něho „evropsky slavný člověk“. „Připravte do tisku za prvé popis Makedonie“ — píše mu Janko Šafařík koncem ledna 1868 — „který je v dnešní době velmi potřebný a nevýslovně důležitý; za druhé ty Vaše nejdůležitější písně z Balkánu. Bylo by důležité, velmi důležité, abyste napsal třeba krátký statisticko-etnografický úvod k písním o Makedonii a jejich obyvatelích.“⁶⁹

Není rovněž nezajímavé, že na naléhání Burnoufovo, Dumontovo a Lejeanovo se Janko Šafařík ujal překladu písní do francouzštiny (za spolu-

⁶⁴ Tamtéž, str. 262.

⁶⁵ Tamtéž, str. 263.

⁶⁶ Slepčenský Praxapostol, nalezený Verkovičem a zasláný Jankovi Šafaříkovi, ukázal Šafařík Miklosichovi a Jirečkovi ve Vídni, Sreznevskému v Peterburgu a Erbenovi a Vrtátkovi. Všichni uznali, že jde o velmi starý a důležitý rukopis z 11. nebo počátku 12. století a trvali na jeho vydání.

⁶⁷ Michail Arnaudov, cit. dílo, str. 270.

⁶⁸ Tamtéž, dopis z 9. ledna 1868.

⁶⁹ Tamtéž, dopis z 9. ledna 1868.

práce profesora francouzského jazyka na Vojenské akademii v Bělehradě, Čecha Majšnera). Majšner byl dříve u Šafaříka jako domácí učitel pod jménem Vuković, a pak také v Bulharsku pod jménem Milanović.⁷⁰ Když Majšner v roce 1874 onemocněl, získal Šafařík k překládání písní do francouzštiny Francouze polského původu Ostoje, který prý předtím roznesl po Bělehradě zprávy, že Verkovičovy písně jsou falsum. Šafařík si jej však chválí jako „dobrého Francouze a vášnivého Slovanů“.⁷¹

Janko Šafařík Verkovičovi systematicky radil, co a jak má udělat, jak postupovat, opravoval jeho extrémní názory, nabádal ho, aby byl objektivní, důstojný, klidný a chladnokrevný. Připomínal mu slova svého strýce P. J. Šafaříka, že „nepracuje jen proto, aby měl užitek, ani pro nyní, nýbrž pro národ, potomstvo a pro budoucnost.“⁷²

Druhým zastáncem Verkovičových „rodopských objevů“ byl profesor Leopold Geitler, který Verkovičovi horlivě pomáhal při popularizaci Vedy Slovanů. V Geitlerově korespondenci Verkovičovi, kterou poprvé uveřejnil Ivan D. Šišmanov, můžeme se dočíst o jeho vztahu k Verkovičově činnosti i o Verkovičově návrhu Geitlerovi na společnou cestu do Makedonie.⁷³

Geitler měl při přípravě a vydání několika historických a mytologických písní z Verkovičovy Vedy Slovanů dobrého pomocníka v českém historikovi práv Jaromíru Hanělovi, který rovněž působil tehdy na universitě v Záhřebě.⁷⁴ Také v Čechách byl o etnografii a statistiku Makedonie zájem, a podle Geitlera byli ochotni za ni dobře zaplatit.

Leopold Geitler cestoval v roce 1875 po Makedonii, zajímal se o jazyk a lidovou slovesnost, navštívil Soluň, ve Velesu „dostal svazek pravých národních písní na místě sebraných“. Politická situace mu však tenkrát nedovolila navštívit vesnice a rozprávět s venkovany. „Už jsem se smířil s myšlenkou, která mě stále zaměstnává, že nebudu moci odjet do Makedonie dříve, dokud tam nebudou klidnější poměry. Vy víte, že jsem už jednou cestoval po Makedonii a jak jsem si spálil prsty“ — psal Geitler Verkovičovi v dopise z 30. června 1878. „Nemohl jsem odjet na venkov, ani co jsem chtěl — volně se pohybovat a obcovat s lidem. A tehdejší doba byla přece poměrně klidnější, než nyní, kde v těch zemích není skutečně žádné vlády. V tak krátké době bych nemohl za beztak velká vydání vyřídít ještě také vedlejší jazykové studie, které bych chtěl provést v Makedonii a které bych spojil s tím velkým cílem — s výzkumem, jak a kde se Vaše překrásné písně zpívají. Zkrátka, ptám se Vás, zda je pro mne výhodné, abych už nyní odjel. Ale takové mám vroucí přání odjet do Makedonie, že nijak nemohu hned odmítnout Váš krásný návrh. Zbude-li Vám tedy čas, napište mi hned,

⁷⁰ Tamtéž, dopis z 29. dubna 1869.

⁷¹ Tamtéž, dopis z 6.—18. května 1875, str. 289.

⁷² Tamtéž, dopis z 20. 8.—1. 9. 1874.

⁷³ Ivan D. Šišmanov, *L. Gajtler — zaštitnik na Verkovičevata Veda Slovena*, Sborník prací věnovaný prof. dr. Václavu Tillovi k 60. narozeninám, 1867—1927, Praha 1927, str. 202—211.

⁷⁴ Jaromír Haněl byl český právní historik, který od roku 1874 byl profesorem právních dějin v Záhřebě. Od roku 1881 byl profesorem německého práva a rakouských právních dějin v Praze, kde působil na české universitě po jejím oddělení od německé.

zda bude vůbec možné a bezpečné cestovat po Makedonii a aspoň do jisté míry vyptávat se lidí.⁷⁵

Rozboru „sběratelské“ činnosti Verkovičově věnoval Geitler několik studií,⁷⁶ z nichž česky vyšla jeho rozprava *Poetické tradice Thráků a Bulharů* (Praha 1878). Uveřejnil v ní také šest obsáhlých skladeb (celkem asi 2036 veršů) v originále, opatřených podrobným obsahem a komentářem. Svě stanovisko k Verkovičově Vedě Slovanů vyjádřil Geitler takto: „Bud' je ta věc falsifikací takovou, že ohromností materiálu i smělou, hluboce promyšlenou dokonalostí kompozice vyniká nad všechny mystifikace, nad všechna padělání, kterých se sobectví aneb vlastenectví v kterékoliv literatuře dopustilo; aneb jsme maně narazili na nový kulturně historický i jazykový materiál, který daleko přesahuje úzké hranice interessu pro slavistiku...“⁷⁷

Podobně se Geitler vyjádřil také v souvislosti s Písní Orfeovou: „Má theorie je tato: bud' je ta celá věc neslýchaným falsifikátem, celým encyklopedickým lexikonem mythologického i historického vědění, jehož vypracování se po důkladných věcných studiích věnovala ruka mistrného poety po dvě desetiletí, aneb nám zvláštní přízeň osudu v jasně zelených lesích Rhodope zachovala celý vysoce vyvinutý systém náboženství i národní ústní vědy starých Thráků a Bessů, ať již jakkoliv závratnou délkou časů proměněny.“⁷⁸

Stefan Verkovič však měl u Čechů nejen své zastánce, nýbrž také odpůrce. První se o autentičnosti Vedy Slovanů vyjádřil Josef Jireček již koncem roku 1879.⁷⁹ Označil ji spolu s písněmi Milojevičovými za padělek: „První již pohled na písně ty budí podivení. Všecky epické zpěvy bulharské (rovně srbským) mají verš pravidelný, z přísně odměřeného počtu slabik složený: písně rodopské naprosto postrádají všelikého takového ladu a skladu. Strídají se tu verše šestislabičné s verši až 20slabičnými!“ Tato arytmie, nedostatek metrického řádu, nutí Jirečka k pochybnostem o jejich autentičnosti. A také jejich obsah: „Ještě více pochybnosti roste z obsahu. Zdali možno, aby se v lidu slovanském, jakkoli od světa vzdáleném, byly udržely zpomínky zřetelné na první přesídlení? Zdali možno, aby zpěvci, třeba i v roklích rodopských, znali jména Višnu-boga, Ogne-boga? Zdali možné, aby se kde – mimo hlavu spekulativního mythologa – byl z „koledy“ utvořil bůh Koleda? A to vše naskýtá se ve sbírce Verkovičově.“⁸⁰

Také jeho syn Konstantin Jireček již ve svých Dějinách Bulharska prohlásil písně z Vedy Slovanů za nepravé.⁸¹ Později v Cestách po Bulharsku se rovněž zmínil o Verkovičově Vedě Slovanů a vyjádřil své silné po-

⁷⁵ Ivan D. Šišmanov, *L. Gajtler – zaštitnik na Verkovičevata Veda Slovena*, str. 209.

⁷⁶ Leopold Geitler, *Die Säge von Orpheus – Orfen der Rhodope Bulgaren*, Vídeň, 1880; též *Die Juda in den Mythen der Balkanvölker*, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschafts in Wien, sv. X, 1881, str. 197–202.

⁷⁷ Leopold Geitler, *Poetické tradice Thráků a Bulharů*, Praha 1878, str. 3.

⁷⁸ Tamtéž, str. 9.

⁷⁹ Josef Jireček, *O některých záhadných vydáních národních písní jihoslovanských*, Zprávy o zasedání královské české společnosti nauk v Praze, roč. 1874, č. 8, str. 245–253.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Konstantin Jireček, *Istoriја Bolgar*, Odessa 1878, str. 735–736.

chybnosti. O tom, že Vedy jsou falsifikátem kompanie učitelů v Sersku a Melnicku Jirečka prý mnohokrát přesvědčoval znalec bulharského písemnictví básník Petko R. Slavejkov.⁸²

V osmdesátých letech 19. století zájem o jihoslovanskou, konkrétněji také o makedonskou a bulharskou lidovou slovesnou tvorbu v Čechách pokračuje. Soustřeďuje se především na popularizaci a další seznamování českého čtenáře se skvosty ze sbírek Miladinových a kolem otázky pravosti nebo nepravosti Verkovičovy Vedy Slovanů. Josef Holeček vzpomíná, že jej s Leopoldem Geitlerem sblížila „záliba v národní poezii“.⁸³ Uvedli jsme již, že L. Geitler věnoval koncem sedmdesátých let Verkovičové Vedě Slovanů obsáhlou kritickou studii. J. A. Voráček zkoumal Verkovičovy falsifikace ve stati *Píseň o svatbě boha slunce s krásnou dívkou* (Příspěvek ke sporu o pravosti Verkovičovy „Vedy“).⁸⁴ Benjamin Popelka se zabýval nejen srbsko-bulharským sporem o Makedonii⁸⁵ a starobulharskou mluvnici⁸⁶ nýbrž psal také o podvržených bulharských národních písních.⁸⁷ Profesor plovdivského gymnasia Jan Wagner zaznamenal sám nebo vybral z časopisů tehdy aktuální a velmi diskutované thrácké písně a 38 z nich zařadil do útlé sbírky.⁸⁸

Vedle překladů z Verkovičovy literární mystifikace objevují se v tehdejších časopisech překlady povětšinou ze sbírky bratří Miladinových. Ke Gebauerovi, Stojanovovi, Holečkovi a jiným přibývají jména překladatelů K. Skaleckého, B. Popelky, J. A. Voráčka.⁸⁹ V článku bulharofila J. J. Toužimského, autora také několika statí o Makedonii (z poloviny roku 1887), najdeme do té doby nejobsáhlejší výklad o životě, činnosti a mučednické smrti obou bratří v českém tisku. Pro svůj článek Toužimský zřejmě čerpal údaje z práce K. Šapkareva. „Miladinovi zhylnuli,“ — píše Toužimský — „ale myšlenka jejich žije a vítězí. Zvítězila již na obou stranách Balkánu, a zvítězí bohdá i v Makedonii. Byli mučedníci, avšak ne marné!“⁹⁰

Nikoli bez patosu vyjádřil svůj vztah ke stružským bratrům v básnické skladbě *Bratřím Miladinovým Svatopluk Čech*,⁹¹ v níž dal výraz svému

⁸² Konstantin Jireček, *Cesty po Bulharsku*, Praha 1888, str. 344–345.

⁸³ Josef Holeček, *Peró II*, Praha 1923, str. 139–140.

⁸⁴ Slovanský sborník, roč. 5, 1886, str. 341–345, 393–398. O Verkovičovi a jeho Vedě Slovanů nacházíme v tehdejší českém periodickém tisku několik informací: „V Moskvě vydal V. A. Daškov ... píseň makedonských Slovanů o Orfeovi, již loňského roku nalezl Stefan Verkovič. Jest to 852 veršů, k nim přidán i ruský překlad v próze“. Národní listy, 8, 1868, str. 155 ze 6. dubna. — Nález starověkých písní bulharských, Pokrok, Praha 1878, Verkovič, Bulharské národní písně, Zora, Praha, roč. 1, 1882, str. 238–239; Verkovič, Smrt v cizině. Překlad V. Al. Hano, Vesna, Praha, roč. 4, 1885, č. 9, str. 141.

⁸⁵ Viz pozn. 38a.

⁸⁶ Benjamin Popelka, *Gramatika jazyka starobulharského*, Brno 1885.

⁸⁷ Zora I, Praha 1882, str. 37 n.

⁸⁸ Jan Wagner, *Zpěvy thráckých Bulharů*, Pardubice 1886.

⁸⁹ Viz čas. Ruch, roč. 2, 1880, str. 260, 295, 395; Zora, roč. 1, 1882, str. 238; Ruch, roč. 4, 1882, str. 120, Květy, roč. 5, 1883, str. 253.

⁹⁰ J. J. Toužimský, *Dimitrij a Konstantin Miladinovi*, Zlatá Praha, roč. 4, čís. 35 ze dne 22. července 1887, str. 555, podobizna Konstantina Miladinova na str. 549.

⁹¹ Svatopluk Čech, *Sebrané spisy, díl XXIV*, Mešní básně II, Praha 1922, str. 111 až 113.

„mocnému vědomí slovanské vzájemnosti“ a oslavil „boj všech Slovanů za volnost, založenou na vědomí práva a mravnosti“⁹² jako o dva roky dříve napsal v duchu slovanské jednoty báseň na soluňské bratry. Svatopluk Čech zobrazil Dimitra a Konstantina Miladinovy jako sběratele lidových písní, slavné buditele „národního hnutí v Makedonii“ i jako turecké oběti. O básnické skladbě Bratřím Miladinovým Arne Novák píše: „Právě k českému srdci mluví hlasem domáckým buditelské dílo — tragický osud bulharských vlastenců, Dimitrije a Konstantina Miladinovů, kteří r. 1862 byli otráveni v tureckém žaláři, vždyť, hledající v písňové tradici svého lidu prostředek národního obrození, postupovali cestou, po níž se již čtvrt století před nimi ubírali vlastenečtí romantikové češti; politické osvobození Bulharska z tureckého a řeckého područí bylo jim konečným cílem, stejně jako zajištění české samostatnosti národní předběžným nadšením českým . . .“⁹³

Miladinovská tradice v Čechách, započatá nedlouho po vydání sborníku makedonských a bulharských lidových písní, neskončila však oslavou básní Svatopluka Čecha, jak se mylně domníval Boris Joco, později proslulý fašista. Bratři Miladinovovi byli symbolem Makedonie nejen v jejich vlasti a v Bulharsku, nýbrž i v Čechách a v jiných slovanských zemích.

Je znám zájem o lidové slovesné dílo bratří Miladinových slovanského folkloristy a muzikologa Ludvíka Kuby. Už počátkem osmdesátých let pojal Kuba myšlenku a začal usilovně sbírat materiál ke svému velkolepému dílu *Slovanstvo ve svých zpěvech*. Cílem tohoto díla bylo seznámit český lid s hudebně folklorním bohatstvím slovanského světa.

Kuba, jak známo, podnikl cesty za slovanskou písní během osmdesátých let minulého století napřed k západním Slovanům, pak k východním a později k jižním Slovanům. Začátkem devadesátých let chystal se na cestu po zemích Balkánského poloostrova — po Bosně a Hercegovině, Srbsku, Bulharsku, Istrii a dalmátských ostrovech. Pro nedostatek prostředků byl však nucen se několikrát obrátit o finanční pomoc na Ruskou akademii věd.⁹⁴ S její pomocí mohl procestovat Srbsko a Bulharsko. Kuba tak postupně navštívil všechny slovanské země — kromě Makedonie — a provedl samostatné záznamy lidových písní. Původně zamýšlel uzavřít své dílo *Slovanstvo ve svých zpěvech* bez makedonských písní. Domníval se totiž, že v Makedonii žijí Srbové a Bulhaři, jejichž země už navštívil. Kromě toho na Makedonii mu nezbyly žádné prostředky.⁹⁵

Ludvík Kuba však nepouštěl ze svého zájmu makedonské území. Proto se velmi nesměle obrací na Ruskou akademii věd, zda by mu ještě naposledy nepomohla finančními prostředky k návštěvě Makedonie. „Přesto by bylo užitečné zajet do této zanedbané země,“ — píše Kuba koncem roku 1895 ruské akademii — „do které se málo cestuje a ještě méně věnuje pozornost folklóru této v každém případě zajímavé a důležité země slovan-

⁹² Arne Novák, *Svatopluk Čech*, II, Praha 1923, str. 109–110.

⁹³ Tamtéž, str. 110.

⁹⁴ Viz jeho dopisy in: *Dokumenty k istorii slavjanovedenija v Rossii (1850–1912)*, pod redakcijej V. D. Grekova, Moskva — Leningrad 1948, str. 156, 161, 170, 178.

⁹⁵ „Jen Makedonie zůstala mimo program, protože jsem byl nucen zůstat svůj program na nejdůležitější zájezdy — a Makedonie obsahuje Srby i Bulhary, národy, které jsem navštívil.“ Tamtéž, str. 178.

ského světa.⁹⁶ „Byl bych velmi rád, kdybych mohl jako suplement svých slovanských etud zajet do Makedonie kvůli písním,“ — pokračuje Kuba — „kdyby slavná Akademie mohla ještě jednou svým přispěním v tomto podniku pomoci, za což bych jí byl z celého srdce vděčen, neboť bych mohl ke svému dílu Slovanstvo připojit také zajímavou a důležitou část m a k e d o n s k ý c h písní.“⁹⁷

Kubovy *Písně makedonské* však vyšly až koncem dvacátých let našeho století.^{97a} Vzniklá mezera, trvající téměř čtyřicet let, zůstává v recepci díla Miladinových a makedonské lidové slovesnosti vůbec v Čechách dosud zcela neprozkoumána. O pronikání makedonské lidové slovesné tvorby do Čech v posledních dvou desetiletích minulého století a na začátku 20. věku jsme dosud neměli žádné zprávy.

Spor mezi Řeckem, Bulharskem a Srbskem, ale hlavně spor srbsko-bulharský o Makedonii trvá i nadále a nabývá nejrůznějších forem. V českém tisku se stále častěji objevují zprávy o událostech v Makedonii, hlavně se píše o tamním vnitřním neklidu. Bulharská a srbská propaganda zesilují svoji činnost k tomu, aby dokázaly „nemakedonský“ charakter slovanského obyvatelstva v Makedonii. Zájem o balkánské země v Čechách roste. V době nástupu realismu v Čechách, kdy se prý, podle B. Jcovy, vyjadřuje politika nacionálního egoismu, „začínají se projevovat první příznaky násilí na svědomí českého lidu“. . . a to prý proto, že do země Husovy pronikají tendenční (prednamerení) informace (osvědomyvanija). V té době totiž vznikají otázky o národnostním charakteru vlasti bratří Miladinových.⁹⁸

Významný český zeměpisec, etnograf a literární kritik posledních desetiletí minulého a první čtvrtiny našeho století, Emanuel F a i t (1854—1929) zemřel před čtyřiceti lety téměř v zapomnutí. O jeho životě a díle existuje pouze jediný stručný článek (nekrolog), obsahující mnoho nepřesných údajů.⁹⁹

Studiem Faitova díla jsme odhalili zajímavý autorův přístup k lidové slovesnému dílu Dimitra a Konstantina Miladinových, Marka Cepenkova, Eftima Sprostranova a k mystifikacím Stefana Verkoviće. Další pronikání makedonské lidové slovesnosti do Čech v osmdesátých a devadesátých letech minulého a na počátku našeho století je spojeno právě s Faitovou cestopisnou, překladatelskou a populárně vědeckou činností, která není dosud vědecky zpracována.

Na pražské filosofické fakultě studoval Emanuel Fait kromě zeměpisu a historie také slovanské jazyky a literatury. Proto neudivuje, že první jeho práce jsou věnovány slovanským literaturám, a především jihoslovanské lidové písni, k níž se Fait později mnohokrát vracel ve svých cestopisných pracích. Jako překladatel debutoval Fait ukázkami z thrácko-makedonské lidové poezie, které vybral z knihy Leopolda Geitlera *Poetické tradice Thráků a Bulharů*. Geitlerova rozprava, jak jsme uvedli, se zabývá „rho-

⁹⁶ Tamtéž, str. 178

⁹⁷ Tamtéž.

^{97a} Ludvík K u b a, *Písně makedonské*, Praha 1928. Recenze viz *Slovanský přehled*, 1929, str. 58—59.

⁹⁸ B. J o c o v, *uvedené dílo*, str. 80.

⁹⁹ Josef S n ě h u l e, *Prof. dr. Emanuel Fait*, Sborník Československé společnosti zeměpisné, sv. XXXV, seš. 7 a 8, Praha 1929, str. 217—222.

dopským objevem“ Stefana I. Verkoviće. Fait převzal z Geitlerovy knihy rovněž poznámky a vysvětlivky, aniž uvedl pramen. Ukázky z prstonárodních písní bulharských — jak je nazval — uveřejnil v časopise *Škola a život* a opatřil je stručným úvodem, charakterizujícím bulharskou literaturu ve srovnání s ostatními slovanskými literaturami jako málo vyvinutou.¹⁰⁰ Faitovou snahou zřejmě bylo upozornit na lidovou slovesnost, která začíná budit pozornost vzdělaných kruhů západní Evropy.¹⁰¹

Fait nepředkládá čtenáři překlady izolované od slovanské lidové slovesnosti, nýbrž pokouší se o širší komparatistický výklad a srovnává je látkově, motivicky i po stánce melodické se srbskými lidovými písněmi a ruskými bylinami, s nimiž mají podle Faita i „to společné, že učený svět teprve dosti pozdě o jejich jsoucnosti zvěděl“. Je tu rovněž zřejmý Faitův záměr o motivické srovnání s písněmi z Rukopisu Královédvorského a Zelenohorského.

O rok později (1881) uveřejňuje Fait v téže časopise tři ukázky ze srbské lidové epiky: Marko králevic a víla, Dívka přemoudřila Marka a Marko králevic pozná otcovskou šavli.¹⁰² Výběr prozrazuje, že Faitův zájem směřoval k jihoslovanskému hrdinskému eposu, zvláště k cyklu o králeviči Markovi. První Faitovy překlady z thrácko-makedonské a srbské lidové slovesnosti nesporně prozradily, že jejich autor měl nejen dobré znalosti o jihoslovanské a slovanské lidové slovesnosti vůbec, nýbrž i dobrou jazykovou průpravu.

Tři roky po své cestě do Ruska (r. 1885), vydal se Fait na podrobnější cestu po Balkáně, zvláště po Makedonii a Starém Srbsku. I když se věnoval převážně otázkám geografickým, dovedl využít těchto svých cest také k četným pracím literárním. V cestopisné črtě *Z Mitrovice na Soluň*¹⁰³ zavedeně pojednal o tehdejším politickém pohybu, prozíravě pronikl do spleťtých politických a národnostních poměrů a dovedl je zařadit do širších historických souvislostí. V tomto cestopisném vyprávění nacházíme poprvé důkaz o tom, že Fait znal dobře sborník makedonských a bulharských lidových písní bratří Miladinových. Na jeho cestě do Soluně „malebný pohled mu poskytl Demir Kapu čili Železná brána“. Podrobným textovým rozbořem a srovnáním jsem zjistil, že Fait do svého cestopisu volně a nuneně zařadil dvě lidové legendy o králeviči Markovi a to *Markovo sedalište* a *Demir-kapi (železná vrata)*,¹⁰⁴ které převzal ze sbírky bratří Miladinových, aniž uvedl pramen. Fait s nimi zachází dosti svérázně — místy překládá přesně, místy volně nebo dokonce makedonský originál pověsti převypráví, aby jej co nejvíce přiblížil českému čtenáři. Jeho tvůrčí podíl na překladu

¹⁰⁰ Emanuel Fait, *Ukázky z prstonárodních písní bulharských*, *Škola a život*, roč. XXVI, seš. VII, 1880, str. 193–197, sešit VIII, 1880, str. 239–242. Fait přeložil čtyři epické písně (celkem 534 verše) a to: Válka junáka Kubratice s carem škitským, Sivné písně Surváky aneb Sivné písně vůbec, Siva a černý rok. Jos. Sněhule v cit. práci uvádí nepřesný název a chybný rok.

¹⁰¹ Tamtéž, sešit VII, str. 193.

¹⁰² Emanuel Fait, *Z epických básní srbských*, *Škola a život*, sešit IV, 1881, str. 113 až 118, sešit V, 1881, str. 138–142.

¹⁰³ Emanuel Fait, *Z Mitrovice na Soluň*. Dojmy a úvahy z cesty. Osvěta, roč 19, 1889, str. 67–78 a 204–220.

¹⁰⁴ Miladinovi, *Zbornik*, Skopje 1962, str. 482.

těchto pověstí je zřejmý, porovnáme-li je s lapidárnějším, sevřenějším a zkratkovitějším originálem.

V Soluni zajímal se Fait podrobně o školství a historii, všímal si národnostních poměrů, odnárodňovací politiky Řeků i jazyka. V obsáhlé studii *Makedonie, země i lid*¹⁰⁵ podal do té doby nejrozsáhlejší a nejzasvěcenější zeměpisný přehled Makedonie; zahrnul do něho cenné demografické údaje o počtu obyvatelstva v jednotlivých městech, o národnostním složení, národnostních sporech, školství, dějinách, o národních pověstech, obyčejích a pověrách. Při pojednání o městě Kukuši se Fait zmiňuje, že tam „působil na bulharské škole jeden z nešťastných bratří Miladinových, jež vydali společnou práci sbírku bulharských národních písní makedonských.“¹⁰⁶

Sborník Bálgarski narodni pesni Dimitra a Konstantina Miladinových obsahuje kromě 660 lidových písní také prozaické texty o makedonských svatbách, ročních obyčejích, dětské hry, pověry, legendy, vlastní jména, přísloví a hádanky. Před Faitem soustřeďovali se všichni jeho předchůdci na překlady písní a prozaickým textům pozornost nevěnovali. Na rozdíl od nich je Fait první Čech, kdo obrací svou pozornost k nim a v prekladech je uvádí do českého kulturního prostředí. V 17. ročníku Lumíru uveřejnil Fait na dvě pokračování překlad textu *Običai na svadba v Kukuši*¹⁰⁷ a předdeslal mu stručný úvod o městu, kde „působil svého času Dimitrij Miladinovec, jenž zároveň se svým bratrem Konstantinem vydal důležitou sbírku národních písní makedonských“.¹⁰⁸ Nenajdeme tu však odkaz na pramen, odkud je text vzat. Naopak. „Za svého pobytu v oné odlehlé krajině“ — píše Fait — „minulého léta všímali jsme si vedle jiných poměrů též obyčejů lidu a chceme tu šířejí se zmínit o svatebních zvycích a obřadech, ač mnohé z nich již se opomíjejí a zanedbávají“. Uvedená Faitova poznámka měla zřejmě budit dojem, že jde o texty jím zaznamenané.

Z prozaických textů, které obsahuje sborník Miladinových, Fait vybral a zařadil do svého cestopisného pojednání, aniž zachoval pořadí, v jakém jsou zařazeny v originále, tyto makedonské lidové legendy:

1. <i>Car Alexand'r</i>	
2. <i>Markova noga</i>	
3. <i>Markovi bočvi</i>	
4. <i>Pandzur</i>	} v překladu spojil } v jednu pověst } rovněž spojil } v jednu legendu
5. <i>Sveti-Klimentova stapaljka</i>	
6. <i>Dva brača</i>	
7. <i>Ochridsko ezero</i>	
8. <i>Markovo sedalište</i>	
9. <i>Demir-kapi (železna vrata)</i>	

Poslední dvě legendy, jak jsme již uvedli, zařadil Fait volně do svého cestopisného vyprávění Z Mitrovce na Soluň a proto je nepojal do části

¹⁰⁵ Emanuel Fait, *Makedonie, země i lid*. Studie, Osvěta, roč. 21, 1891, str. 81–90, 234–243 a 343–356.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 89.

¹⁰⁷ Miladinovci, *Zbornik*, Skopje 1962, str. 468 n.

¹⁰⁸ Emanuel Fait, *Svatba v Kukuši*, Lumír, roč. 17, 1889, č. 26, str. 304–305 a č. 27, str. 316–317.

své studie o Makedonii, v níž uvádí překlady ostatních makedonských legend.

Dálc Fait přeložil bez zachování pořadí, jaké je ve sbírce Miladinových, 11 makedonských pověr:

1. *Grobnici*
2. *Duchovi*
3. *Judi, Stii*
4. *Samovili*
5. *Nar'čnici*
6. *Grmenje*
7. *Vetrišta*
8. *Vijulici*
9. *O jarním dešti*
10. *Děti a měsíc*
11. *V předvečer středy a pátku ženy nepracují*

Poslední tři pověry jsou ve sborníku bratří Miladinových uvedeny bez názvu. K části o pověrách vložil Fait z obyčejů Kukuše překlad vyprávění o tzv. morinkách, jež jsou ve sborníku jinde.

Z makedonských obyčejů, jež jsou zastoupeny ve sbírce D. a K. Miladinových přeložil Fait všechny 4 texty. Jsou to:

1. *Svadbení običai od Struga*
2. *Običai na svadba v Kukuš*
3. *Godinešni običai v Kukuš*
4. *Godinešni običai ot Struga*

Jak pracuje Fait s makedonským lidovým textem a v čem je jeho přínos?

Pověst o caru Alexandrovi, i když Fait v podstatě převyprávěl, přestylozoval a doplnil. Kdežto v původním textu je motivována Alexandrova cesta k prameni zázračné vody pomocí kobyl a hřibát, které vázal na takovou vzdálenost od sebe, aby je bylo slyšet, ve Faitově překladu je tradiční motiv s „bujným ořem Bucefalem“.¹⁰⁹

Do krátké legendy *Markova noga* vložil Fait kromě Markova koně Šarka, běžného v jihoslovanském hrdinském eposu o králeviči Markovi, ještě další svůj výklad a tak legendu rozšířil. Z doplňků jasně vyplývá, jak živá byla v lidu legendární postava Markova. „V tomto podání“ — poznamenává Fait — „jeví se králeviči Marko o něco více než pouhý hrdina, jež podniká výpravy pro blaho a čest svého národa, zastupuje se tu, třeba v zatemnělé podobě, přírodní božstvo staroslovanské, jež vládne oblaky a poskytuje úlevy utrápenému člověčenstvu“

S překladem pověsti o původu Ochridského jezera setkáváme se poprvé u Faita už o dva roky dříve v jeho výkladu o jezeru, který uveřejnil v Zeměpisném sborníku.¹¹⁰ Je to místy doslovný překlad, jinde Fait volně pa-

¹⁰⁹ Píseň o caru Alexandrovi byla zapsána také Ivanem Gologanovem pravděpodobně v roce 1865. Píseň o Alexandru a jeho koni Bucefalovi byla později uveřejněna ve sborníku A. Dozona *Chansons populaires bulgares inédites*, Paříž 1875, pod čís. 4 a začíná veršem: „I mi ešte (jažte) i mi pijte...“ Druhá píseň je podobná, ale bez titulu, má 22 veršů a je uvedena v kap. V, str. 2. Třetí varianta má 43 verše. Viz M. Arnaudov, cit. dílo, kde jsou uvedeny další písně o Alexandrovi, které zapsal I. Gologanov.

¹¹⁰ Emanuel Fait, *Jezero Ochridské, Zeměpisný slovník*, 1888, str. 257–265.

rafrázuje a doplňuje legendu krátkým vyprávěním o dvou bratřích (ve sborníku Miladinových stojí samostatně). Fait navštívil místa, o nichž se v obou pověstech vypráví, a mohl proto některé údaje doplnit z autopsie.

K pověře o narčenicích (sudičkách) přidal Fait podrobný obsah staré lidové písně se Strugy *Todora kerka* (ve sborníku Miladinových pod čís. 17), na níž se v pověře odkazuje. Učinil tak rovněž při vyprávění pověry *Grmenje*, k níž přidal podrobný obsah církevní básně *Sveti Ilija i devet lamii* (ve sborníku Miladinových pod čís. 40). U pověry o jarním dešti ponechal Fait dětský popěvek bez překladu.¹¹¹ Dá se říci, že v překladu těchto krátkých makedonských lidových pověr dosáhl Fait skutečně uměleckého přetlumočení nebo věrného převyprávění.

Svatební zvyky z Kukuše spolu s ročními obyčejí z Kukuše a Strugy spojil Fait v jeden text, zřejmě s úmyslem podat ucelenější obraz o národních zvycích v Makedonii. Další text z Kukuše logicky doplnil částmi textu ze Strugy a některými zvyky, které jsou ve sborníku Miladinových uvedeny samostatně.¹¹² Proplétání obou textů je místy doplňováno i některými údaji, jež Fait čerpal z Offeicoffa; o jeho díle zmiňuje se v souvislosti s pojednáním o oslavě sv. Petky.¹¹³

Pojednání o tzv. slavě, které Fait vkládá do svého překladu, nenajdeme ve sborníku Miladinových. Buď v tomto případě čerpal z práce Offeicoffovy nebo z nějakých srbských pramenů. Není rovněž vyloučeno, že o tzv. slavě pojednal na základě vlastních zkušeností. Ovšem tím, že píše o slavě u Makedonců, ohrazuje se Fait proti tvrzení tehdejší propagandy o srbském charakteru slovanského obyvatelstva v Makedonii. „Tvrditi však, že kde jest slava, tam jest i Srb, zdá se nám býti nemístným.“¹¹⁴ Z Offeicoffovy práce jsou vzaty i některé údaje o svatbách v Debru, které Fait volně vsouvá do svých překladů o svatbách v Kukuši.

O Faitových překladech makedonských lidových prozaických textů můžeme říci, že si zachovaly celkovou strukturu originálu. Překladateli tu zřejmě nešlo o přesný překlad, nýbrž spíše o čtivý obrázek z makedonských lidových zvyků. Při své práci na překladech — tak si ostatně vedli také jeho předchůdci — setkal se Fait s nemalými potížemi, vyplývajícími především z toho, že tu šlo o texty zapsané v místních makedonských dialektech. Místy byl Fait nucen text stylisticky přepracovávat, zkracovat, vypouštět jednotlivá slova i celé věty. Ačkoliv měl dobrou jazykovou průpravu, přece někde nemohl vniknout do smyslu makedonského nářečního textu. Nepochopením originálu došlo někdy k omylům, které mění smysl obřadu nebo silně posunují jeho význam. Podrobný rozbor překladu a jeho srovnání s původním makedonským nářečním textem ukazuje na některé překladatelovy nedůslednosti a nepřesnosti, které vedou místy k nesrozu-

¹¹¹ Jde o popěvek:

*Rosí, rosí, rosica,
da mi rastiť kosica,
kolku edna loznica.*

¹¹² Např. lidový obyčej ze Strugy „Oj-ljule“ a stejnojmenná píseň. Viz Miladinovič, *Zbornik*, str. 475 a 462.

¹¹³ *La Macédoine au point de vue ethnographique, historique et philologique*. Par Offeicoff. Philippopolí 1888.

¹¹⁴ Emanuel Fait, *Makedonie, země i lid*, str. 348.

mitelnosti. Mnoho slov domácího i tureckého nebo řeckého původu ponechal Fait bez překladu.¹¹⁵

Emanuel Fait byl první, kdo převedl do češtiny téměř všechny prozaické texty ze sborníku Dimitra a Konstantina Miladinových. Navázal tak na překladatelské snahy svých předchůdců, především na Jana Gebauera a Josefa Holečka, a stal se hlavním propagátorem makedonské lidové slovesné tvorby v osmdesátých a počátkem devadesátých let minulého století v Čechách. Tím rovněž pomáhal udržovat v českém kulturním povědomí jména dvou významných makedonských buditelů.

Ke sborníku makedonské a bulharské lidové slovesnosti vrátil se Fait o dvanáct let později v článku *Vlastní a křestní jména v bulharštině, zvláště v nářečích makedonských*.¹¹⁶ Přestože se v názvu článku mluví o bulharštině, Fait pojednává o makedonských vlastních, křestních a místních jménech (která jsou ostatně velmi podobná jak v bulharštině, tak v jiných slovanských jazycích). Fait poznamenává, že „... makedonská nářečí vykazují takové množství krásných jmen vlastních, že vedle srbstiny není v Evropě národa, který by se jim v té příčině mohl přirovnati“.¹¹⁷

K Faitovým překladům je třeba přiřadit také jeho *Hry mládeže v Makedonii*.¹¹⁸ Jsou svědectvím o jeho vřelém vztahu k makedonské lidové slovesnosti. Jimi chtěl Fait ukázat na shodné a hlavně odlišné zábavy mládeže v českých zemích a v Makedonii. A také především to, že „i v prostých zábavách dětí zračí se duše národa...“. Autor viděl v makedonských hrách dospívajícího dorostu jistý obraz názorů dospělých na politickou atmosféru doby. „V Makedonii, odkud pocházeli slovanští věrozvěstové sv. Cyril a Metoděj“ — píše Fait — „lze najít i zábavné dětské hry, které jsou

¹¹⁵ Např. kukja, svekrva, mal armas, golem armas, ruba, zames, dever, para, češma, kukudavka, bunar, vujkovci, tetinovci, bajrak, fruglica, oka aj., jiná překládá nepřesně, např. riza — stuha, pentle, spr. košine nebo šátek, ruček(g) — snídaně, spr. oběd, čorabi — podvazky, spr. punčochy, ečmen — obilí, spr. ječmen a mnoho jiných. Dokonce celé věty jsou přeloženy nepřesně. Srov. originál: Po tova družkata celuvaat r'ka na site po red, a posle momata, koja sekomu na ramo prefriljat vezana riza, na ženatite vezana na razboj, a na neženatite vezana so nejdzina r'ka, který Fait překládá: Přítelkyně líbá všem přítomným svatům ruku a za ní jde nevěsta, která dává jim stuhu; svobodným připevní ji na rameno vlastní rukou. Správně: Potom družička líbá ruku všem po pořádku a pak nevěsta, která každému přehodí přes rameno vyšívanou košili, ženatým vyšívanou na stavu, svobodným vyšívanou vlastní rukou. Nebo: i koga nevěstata ke vlezit n'tre, toj tri p'ti ja udirat po plešti, i izlegvit vonka (nadvor), překládá: ... a jak vejde, udeří ji lehce třikrátě přes hrud a vyvede ji ven“ místo: a když nevěsta vejde dovnitř, třikrátě ji udeří po zádech a vychází ven.

¹¹⁶ Emanuel Fait, *Vlastní a křestní jména v bulharštině, zvláště v nářečích makedonských*, Věstník českých profesorů, roč. X, 1903, str. 22–29. Josef Stěhule, cit. dílo, uvádí chybný název a rok. Východiskem k této práci mohla Faitovi být vlastní a křestní jména, zapsaná bratry Miladinovými. Faitovou zásluhou však je, že je zařadil podle abecedy, vypracoval celý systém a rozdělil je „dle základních pojmů“. Článek Fait doplnil rovněž zřejmě mnoha vlastními zápisy křestních a místních jmen nebo čerpal také z různých časopisů. Třebaže nelze bez silných výhrad přijmout jeho „etymologické“ odvozování místních jmen, neupřeme Faitovi bystrost, schopnost a pokus o srovnávací výklad (srovnává je s podobnými jmény srbskými, českými, polskými, kucovlašskými aj.).

¹¹⁷ Tamtéž, str. 22.

¹¹⁸ Emanuel Fait, *Hry mládeže v Makedonii*, Výroční zpráva c. k. žižkovského reálného gymnasia za rok 1906–1907, Praha 1907.

podobné hrám českých dětí, ale vedle toho také hry velmi svérázné.“ Právě na ty obrací svou pozornost Fait. 34 dětských a dorosteneckých her, které Fait v uvedené sbírce popsal, nejsou však plodem jeho sběratelského úsilí, jak se dodnes mělo za to. Fait je převzal, upravil a přeložil. Zmíníme se o tom trochu podrobněji.

Snad nejplodnější sběratel makedonských lidových písní, pohádek, přísloví, her a jiných výtvorů nevyčerpateľného lidového ducha Marko Cepenkov uveřejnil v letech 1889—1900 v Šišmanovově Sborníku za narodni umotvorenija, nauka i knižnina mnoho materiálů z Makedonie.¹¹⁹ Cepenkov je bezesporu největším sběratelem makedonské lidové slovesné tvorby.¹²⁰ V Šišmanovově Sborníku vyšlo kromě jiných lidové slovesných materiálů také 61 zápisů dětských her z Prilepu a Štípu. Kromě toho Eftim Sprostranov uveřejnil ve zmíněném již sborníku dvě dívčí hry z Ochridu. Z těchto 63 dětských her Fait vybral a zařadil do svého výboru 28 her z Cepenkovových zápisů a 2 zápisy Sprostranovovy. Zatím se mi nepodařilo zjistit, odkud převzal Fait popis dětské zábavy zhotovováním různých šípů, bouchaček, píšťal apod., který je uveden v jeho výboru pod čís. 22d, ale o zápasech pehlivanů ve východní Makedonii, uvedený ve výboru pod čís. 23, a hru Orel a slepice, která je ve výboru pod čís. 30. Hra Otroci pochází určitě z Ochridu, neboť její variantu uvádí Kuzman Šapkarev.

Podobně jako při překladech textů ze sborníku Miladinových, také v tomto případě neuvedl Fait pramen, odkud popisy dětských her převzal. Naopak, svými poznámkami se snaží vzbudit dojem, že je sám sebral a popsal. Jen podrobná srovnání s makedonským originálem nám prozrazují Faitův svérázný přístup k výběru, úpravě a překladu textů. Některé hry Fait doslova překládá, jiné krátí, u jiných podává pouhý obsah. Musíme si však být vědomi toho, že Cepenkovovy a Sprostranovovy zápisy her jsou v místních makedonských dialektech, což Faitovi dělalo nemálo potíží. Některým makedonským nářečným výrazům a některým tureckým slovům Fait těžko mohl porozumět. To jej nutilo mnohdy ke změně obsahu a smyslu hry. Mnohé výrazy musel ponechat nepřeloženy, nebo z nich musil vypustit jednotlivá slova i celé věty. U některých her ponechal Fait původní makedonský nebo turecký název. Pokud názvy her překládá, činí tak dost nepřesně.¹²¹

¹¹⁹ Viz *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina*, Sofie 1888—1900 a též Marko Cepenkov, *Makedonski narodni prikazni*, III, Skopje 1959, str. 289 n.

¹²⁰ Cepenkovova vlastní biografie vyšla až teprve roku 1959. Viz. čas. *Makedonski jazik*, roč. 8, č. 1, 1959, str. 109—145.

¹²¹ Tak např. Hru na slepou bábu, v Makedonii zvanou Slepó kolo nebo Kukoška. V originále Slepotó kolo so ortoma; hru Čimi, čimi, čaire sice velmi pěkně převyprávěl, ale ponechal původní název — v orig. Čimi čimičaire; u hry Preskakulica ponechal původní název a jen stručně vysvětlil, že jde o přeskakování, zatímco u další Hry s míčem (topkou) název neodpovídá originálu Ambar s topka. Také u jiných her ponechává Fait název originálu, např. Kutur — orig. Kutur kapa, Gemija — orig. Na gemija, Kárpa na kol — orig. S karpa na kol; název hry čís. 9 Slepý soumar by měl správně znít Krátká oslice — orig. Kusa magarica nebo hra Kandilj so topka je Faitem uvedena jako Míčem do dálky. Tam, kde Fait nechápe větu nebo jednotlivá slova, dochází k posunu významu hry. Např. větu: „Ako ne možat bargo da pogodat, ke fataf da im se biat šega gornite na dolnite i ke im velat: more, vikajte eden samardžija, bre brakja, da im zategnit sadno (rama) na ma-

Je zde těžko mluvit o Faitově výboru makedonských dětských her jako o překladu, protože Fait tu nejenom překládá, ale zároveň upravuje, krátí, vypráví obsah. Přes mnohé potíže, s nimiž se setkal, dosáhl Fait u překladu a úpravy některých her pěkného úspěchu. Tak např. hra *Dame lum* je sice ve srovnání s originálem stručnější, jinak je však místy volně a místy věrně přeložena do češtiny. Podobně je tomu též u dětské hry *Grau pile*, nejdelší z her, zapsaných a uveřejněných Markem Cepenkovem. Hra je založena na dialogu. Proto se Faitovi zřejmě dobře překládala. Fait však, znaje dobře skutečnou politickou situaci, hru aktualizoval, a tak ji přizpůsobil poměrům tureckého panování v Makedonii.¹²² Takto představil Fait českému čtenáři a mladé české generaci zvláště kruté poměry v zemi, kterou si tolik zamiloval.

Dívčí hra *Tale portale*, zařazena do Faitova výboru, připomíná podobnou českou hru *Zlatá brána otevřená*. K podobným hrám patří též dialogická dívčí hra *Prosím, žebrám* (v originále *Pitam, prosam*, což by mělo být správně česky jen *Žebrám*) z Ochridu v Sprostranovově zápise. Dialog mezi dvěma dívkami — žebračkami a ostatními dívkami v kole se odehrává v podobě zpěvu. Z dosti dlouhého textu písňe Fait přeložil jenom část; tím hru podstatně ochudil. Epický lidově slovesný text dialogu je dokladem jednoho z krásných obyčejů v Makedonii.¹²³

Poslední hrou, kterou Fait zařadil do svého výboru, je Sprostranovův záznam dívčí hry z Ochridu *Kalja — Malja* (v orig. *Igraj Kaljo, igraj Maljo*).

garinjava, oti kai tuku se rebrat (plašat) ot toarot“ Fait překládá: „Nemohou-li hry dlouho dokonati, počnou jezdi své druhy, již je nesou, nohama k běhu pobádati a doléhají pokřikem: Zavolejte, more, mezkaře, aby připravil pro ně píci, neboť se před nákladem plaší!“ Stojí za pozornost překlad šestiverší ve hře *Dame lum*, které ve formě hádanky dává pořadatel hry:

*Si beše edno nešto
So četiri noze živo,
So kusa opaška,
So meka kosa
I mnogo tärčat.
Koi može da pogodi, što e?*

Překlad: Bylo jednou jedno zvíře. Má měkkou srst. Běhá o čtyřech nohách. Krátkým ohonem kývá. Rychle před Vámi pádí. Kdo to uhodne?

¹²² Překladatel totiž zaměnil slova car a carski izmekjar (carův sluha) slovy sultán, padišách a padišáchův posel.

¹²³ Fait si počínal u této hry velmi svévolně, „usekl“ ji a pozměnil některé verše. Slovo kutel — okov, moždíf přeložil nesprávně jako náklad. Srovnej:

*Originál:
— Si davame, pridavame,
Eden kutel iačmen.
— Naši koint, naši koini,
Iačmen ne iadaet.
Překlad:
— Podáváme, přidáváme,
plný náklad ječmene,
— Naše koně k tomu dáme.*

Z uvedeného úryvku je patrné, jak hru překladatel ochudil buď proto, že jí neporozumněl nebo proto, že postupoval příliš volně.

Je to jedna z nejcharakterističtějších her. Je soudobým ohlasem na poměry, jaké v Makedonii v té době skutečně vládly. Je v ní vyjádřen těžký úděl mladé makedonské ženy. Dívky, které toužebně očekávají návrat svých mužů-hospodářů z ciziny a vyjadřují svou radost tancem a veselím, se dovědí, že turecké oddíly přepadly jejich muže a zabily je. Zpěv a veselí přechází náhle do bédování bez konce v podobě smutné písně-lamentace, tzv. tažačky, známé z makedonského folklóru nejen dávného, nýbrž i současného a také z folklóru jiných balkánských národů.

Na překladech z makedonských her chtěl Fait ukázat, jak dětské hry mohou vycházet z domácích lidových tradic. Je to jasná Faitova výhrada proti přílišnému napodobování německých her na tehdejších českých školách. Svým výborem makedonských dětských her chtěl Fait upozornit zároveň na shodné, ale také odlišné zábavy mládeže v českých zemích a v Makedonii. Český pedagog, gymnasiální profesor Emanuel Fait zařadil do svého výboru především takové hry, u nichž převládá jasný výchovný moment.

Faitův výbor Hry mládeže v Makedonii, vydaný před více než šedesáti lety, měl velký význam pro poznání makedonské lidové slovesnosti v Čechách. Seznamoval dospívající mládež i české pedagogické pracovníky s typickými ukázkami zábavy, která vycházela z ryze lidově slovesného základu.

Faitovo propagátorské úsilí a překladatelské práce z oblasti makedonské lidové slovesné tvorby, jako ostatně jeho celé cestopisné dílo o Makedonii, jsou významným přínosem pro poznání složité makedonské kulturní, politické a národnostní problematiky a tvoří významnou kapitolu v dějinách česko-makedonských kulturních styků.

MAKEDONISCHE VOLKSDICHTUNG IN BÖHMEN

Das Eindringen der makedonischen Volksdichtung nach Böhmen in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts ist vor allem mit der Sammlung von makedonischen und bulgarischen Volksliedern der Brüder Dimităr und Konstantin Miladin verbunden. Der Verfasser versucht in diesem Aufsatz, die Rezeption ihres Werkes in Böhmen in den 80. und 90. Jahren des 19. Jahrhunderts zu erforschen. Diese Zeitspanne der Geschichte der tschechisch-makedonischen Kulturbeziehungen ist noch nicht bearbeitet worden.

Der Hauptvertreter und Propagator des Werkes der Brüder Miladin im erwähnten Zeitraum war der tschechische Geograph und Literaturhistoriker Emanuel Fait, der sich um die erste Einführung der makedonischen prosaischen Folklortexte in das tschechische Kulturmilieu verdient machte. Durch die Textanalyse der von Fait stammenden Übersetzungen wird im vorliegenden Aufsatz das eigenartige Herangehen des Übersetzer an die makedonische Volksdichtung erforscht. In seine Reise-schilderungen und Betrachtungen über Makedonien hat Fait frei und ohne die Quelle angeführt zu haben Übersetzung der makedonischen Texte eingereicht. In der vorliegenden Abhandlung wird die Bedeutung der von Fait übersetzten Texte für die Erfassung der komplizierten makedonischen kulturellen und nationalen Problematik in Böhmen hervorgehoben.